

LAZKİYE

Lazkiye ve Şam gibi önemli merkezleri yönetmekte olan Azmâzâdelar'ın görevlerine son verildi. 1831-1840 Mısır idaresi devrinde meydana gelen silâhsızlandırma, mecburi askerlik ve yüksek vergi uygulamaları Lazkiye'de ayaklanmalara yol açtı. Şehir ardından Şam eyaletine bağlandı ve 1864 Vilâyet Nizamnâmesi'ne göre kurulan Suriye vilâyetine tâbi Trablus sancağına bağlı bir kaza merkezi haline geldi. 1880'de üç kazadan oluşan bir sancağın merkezi oldu. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Beyrut'un bir liman şehri olarak hızla gelişmesi Lazkiye'nin önemini azalttı; 1887'de Beyrut vilâyet statüsüne yükseltildi ve Lazkiye Beyrut'a bağlı bir sancak oldu. Bu statü Osmanlı döneminin sonuna kadar devam etti.

Osmanlı yönetiminin son yıllarında rûmî 1331 (1915-16) tarihi itibarıyla Lazkiye mutasarrıflığı dört kaza ve dört nahiye-den müteşekkil olup 147.694 kişilik toplam nüfusun 51.259'u Lazkiye kazasına aitti. Bu nüfusun 25.938'i Sünnî, 20.796'sı Nusayrî ve 4525'i hristiyanıydı. Hristiyanların büyük çoğunluğunu Ortodokslar oluşturmakta, ardından sırasıyla Mârûnîler, Ermeniler ve Protestanlar gelmekteydi. Lazkiye merkezine bağlı nahiyelerde de 7584 kişilik bir Türkmen nüfusu vardı (Mehmed Refik – Mehmed Behcet, *Beyrut Vilâyeti II*, s. 534, 570-576). Şehirde elli cami ve mescitle sekiz kilise bulunuyordu. Lazkiye bölgenin en yoğun Nusayrî nüfusuna sahipti. II. Abdülhamid devrinde Nusayrîler'i Sünnileştirme çabaları çerçevesinde cami ve okul yapımına önem verilmekle birlikte Nusayrîler'in inançlarını korudukları görülmektedir. II. Meşrutiyet döneminde Lazkiye Osmanlı meclisinde iki mebusla temsil edilmişti.

I. Dünya Savaşı sonunda Ekim 1918'de Lazkiye İngilizler tarafından işgal edildi. Hemen ardından Fransız askerî birlikleri de şehre girdi. Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesi üzerine bağımsız bir Arap devleti içerisinde yer alacakları beklentisiyle hareket eden Lazkiye ve Cebelinusayriye ileri gelenleri Fransızlar'a karşı direnmeye başladılar. 1920 San Remo Konferansı'nda Suriye ve Halep vilâyetlerinin Fransa manda yönetimine verilmesiyle Lazkiye'de yeni bir dönem başladı. Modern Suriye sınırları içerisinde kalan bölgeyi dört ayrı idarî birime ayıran Fransızlar Lazkiye, Tartus ve Cebelinusayriye'den oluşan bölgede "Alevîler toprağı" adı altında bir idarî birim kurdular (1920).

Bu dönemden itibaren Nusayrîler için Alevî tabiri kullanılmaya başlandı ve idarî birimin adı 1922'de Alevîler Devleti olarak değiştirildi. Fransızlar'ın Alevîler'i öne çıkaran politikalarına Sünnîler'den tepki gelince 1930'da idarî birime Lazkiye hükümeti adı verildi. Bu çekişme Suriye ile birleşme konusunda da yaşandı. Sünnîler Şam hükümetiyle birleşmek isterken Alevîler mevcut statünün korunmasına çalışmaktaydı. 1936'da yapılan bir düzenleme ile Lazkiye Suriye'ye dahil edilerek bir muhafaza merkezi oldu. Fransızlar'ın 1946'da Suriye'den ayrılması üzerine Lazkiye tamamen merkezî hükümetin yönetimine girdi.

Lazkiye Limanı manda yönetimi döneminden itibaren gelişmeye başlamıştır. Fransızlar'ın bölgedeki askerî varlığını güçlendirmede ve hâkimiyetini pekiştirmede limanın vazgeçilmez bir rolü olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan itibaren yeni yatırımlarla sürekli geliştirilen liman, Suriye dış ticaretinin gelişimine paralel olarak Lazkiye'nin gelişmesine de önemli katkıda bulunmuştur. Bu durum Lazkiye'nin nüfus artışında da görülmektedir. 1960'ta 68.000 olan nüfus 1970'te 126.000'e ve 1987'de 241.000'e, 2003'te 417.000'e ulaşmıştır. Bu nüfusuyla Lazkiye Suriye'nin Şam, Halep ve Humus'tan sonra dördüncü büyük şehridir. Şehrin merkezi olduğu aynı adlı idarî bölünün nüfusu ise 1.143.000'dir. Lazkiye'de 1971'de bir üniversite kurulmuştur. 1988 Akdeniz Oyunları burada düzenlendiğinden gelişmiş spor tesislerine sahip olup alt yapı bakımından Suriye'nin sahil turizmine en uygun şehridir. Çirçir ve yağ fabrikalarının yanı sıra balıkçılık, deri tıbbaklama ve sünger avcılığı önemli gelir

kaynaklarıdır. Lazkiye Limanı'ndan ihraç edilen ürünler arasında zift, tahıl, pamuk, tütün, meyve, bitkisel yağ ve yumurta sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 189-190; Makdisî, *Ahşenü't-tekâşim*, s. 54, 154, 190; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), V, 6-7; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 590; *Salnâme-i Vilâyet-i Beyrut*, def'a 7. (1326), s. 361-390; Mehmed Refik – Mehmed Behcet, *Beyrut Vilâyeti II: Şimâl Kısmı*, Beyrut 1334, s. 533-576; a.mlf.ler, *Vilâyetü Beyrût*, Beyrut 1987, II, 373-486; Mehmet Ali Aynî, *Hatıralarım* (Canlı Tarihler: 2 içinde, nşr. Türkiye Yayınevi), İstanbul 1945, s. 64-76; Abdülkarim Rafeq, *The Province of Damascus: 1723-1783*, Beirut 1970, s. 107-118; Ramazan Şegen, *Salâhaddin Devrinde Eyyûbiler Devleti*, İstanbul 1983, s. 105, 164, 210, 212, 231; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983, s. 130, 133, 150, 252-253; Philip S. Khoury, *Syria and the French Mandate*, Princeton 1987, s. 99-102, 520-525; A. Komnena, *Alexiad* (trc. Bilge Umar), İstanbul 1996, s. 344, 348, 350, 352-353, 355-356, 362, 405, 426, 432; D. Douwes, *The Ottomans in Syria*, London 2000, s. 197; İhsan Ca'fer, "el-Lazkiye", *el-Fayşal*, sy. 58, Riyad 1982, s. 35-41; Esat Arslan, "Türk İzleri Açısından Suriye'ye Genel Bakış: Yüzyıl Öncesi Şam ve Lazkiye Kentleri", *Askerî Tarih Bülteni*, sy. 38, Ankara 1995, s. 125-155; *Kâmûsü'l-a'lâm*, V, 3963-3964; E. Honigmann – [Besim Darkot], "Lâzkiye", *İA*, VII, 22-25; N. Elisséeff, "al-Ladhikiyya", *EP* (İng.), V, 589-593.

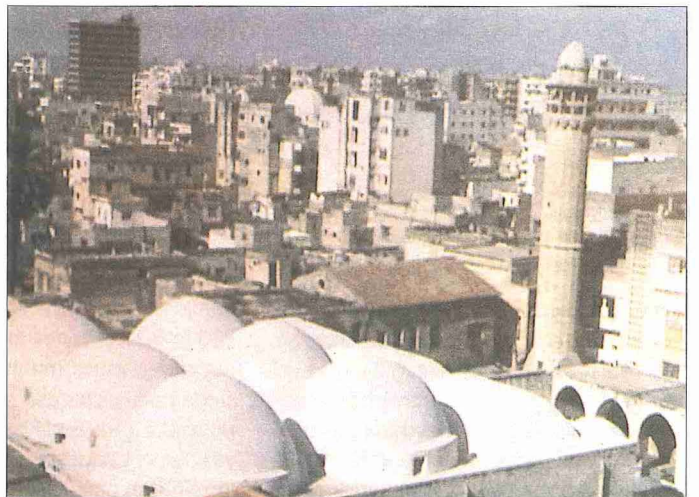

ŞİT TUFAN BUZPINAR

LE COQ, Albert August von
(1860-1930)

Fransız asıllı
Alman arkeolog ve Türkologu.

Berlin'de doğdu. Din savaşları (1562-1568) sırasında Fransa'yı terketmek zorunda kalan bir Fransız Protestanı (huguenot) ailesine mensup tüccar bir baba-

Lazkiye'den
bir görünüş –
Suriye

nın oğludur. Berlin'deki Fransız lisesini bitirdikten sonra Çin'le ticaret yapan babasının yanında çalışmaya başladı. 1881'de Londra'da firmalarının temsilciliğini yürüttü; ardından Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek ticaretle ilgilenmesinin yanısıra tıp okudu ve tahsilini 1887'de tamamlayıp üç yıl sonra Berlin'e döndü. Fakat hekimliğini daima ikinci planda tuttu ve bir yandan Museum für Völkerkunde'de gönüllü olarak çalışırken bir yandan da Seminar für Orientalische Sprachen'e devam etti. Almanlar'ın 1901'de Zencirli höyüğünde (Gaziantep) yaptıkları kazılara katıldı. Burada bulunduğu dört ay içinde Türkçe'sini ilerletti ve derlemeler yaptı. İskenderun, Beyrut ve Şam'a geçerek koleksiyonunu genişletti. Bu seyahatin sonucunda hazırladığı *Kurdische Texte* başlıklı kitabı dolayısıyla kendisine Kiel Üniversitesi'nden felsefe doktoru unvanı verildi. Daha sonra Almanlar'ın Orta Asya'ya düzenledikleri araştırma gezilerine ve arkeoloji kazılarına katıldı. Dört dönem halinde Turfan vahasında yoğunlaştırılan bu araştırma gezilerinden (1902-1914) ikincisini (Eylül 1904 – Aralık 1905) ve dördüncüsünü (Ocak 1913 – Şubat 1914) yönetti. Son seyahatinden döndükten sonra Museum für Völkerkunde'nin Asya bölümü yöneticiliğine getirildi. I. Dünya Savaşı'nın olumsuz şartları altında araştırma gezilerinde elde edilen buluntuların bu müzede sergilenmesi için çalıştı. 1925'te de müzenin müdürü oldu. 21 Nisan 1930'da Berlin'de öldü.

Turfan araştırmalarının son üç dönemine katılan Albert von Le Coq elde edilen binlerce değerli yazma ile çeşitli duvar resimleri, pişmiş toprak, tahta ve bronzdan yapılmış heykeller, tekstil ürünlerinden oluşan arkeolojik buluntuyu Almanya'ya götürmüştür. Eski bir Mani kütüphanesinin kalıntıları arasında bulduğu yazmalar bu dinle ilgili ilk elden ve en geniş bilgileri ihtiva eder. Uyguroloji'nin kurucuları arasında sayılan Albert von Le Coq bunlardan bir kısmını kendisi neşretmiş, pek çoğu daha sonraki araştırmacılar tarafından tasnif edilerek kısmen yayımlanmıştır.

Eserleri. 1. *Kurdische Texte* (Berlin 1903). 2. *Sprichwörter und Lieder aus der Gegend von Turfan. Mit einer dort aufgenommenen Wörterliste* (Leipzig 1910, Baessler-Archiv dergisinin eki olarak verilmiştir). 3. *Chuastuanift, ein Sündenbekenntnis der manichäischen Auditores* (Berlin 1911). Aynı eserin Stein

tarafından bulunan bir yazmasını Albert von Le Coq İngilizce'ye tercüme etmiş ("Dr. Stein's Turkish Khuastuanift from Tun-huang", *JRAS*, [April 1911], s. 277-314), S. Himran bunu Türkçe'ye çevirmiştir (*Huastuanift*, Ankara 1941). 4. *Die Abdâl* (Leipzig 1912). 5. *Chotscho. Faksimile-Wiedergaben der wichtigeren Funde der ersten Königlich Preussischen Expedition 1904-1906 nach Turfan in Ost-Turkestan* (Berlin 1913; Graz 1979). Doğu Türkistan'daki Turfan bölgesinde kendi yönetiminde yapılan çalışmalarının seyri ve Budist mağara manastırları ile mâbedlerde elde edilen buluntular belgelenmektedir. Buluntuların büyük bir kısmı II. Dünya Savaşı'nda sergilendiği müzede bombalar altında kaldığı için bunların resimlerini ihtiva eden kitabın önemi artmaktadır. 6. *Bemerkungen über türkische Falknerei* (Leipzig 1913). 7. *Volkskundliches aus Ostturkestan* (Berlin 1916). 8. *Osttürkische Gedichte und Erzählungen* (Budapest 1919; KSz., XVIII [1918-1919]). 9. *Osttürkische Namenliste mit Erklärungsversuch* (Stockholm 1922). 10. *Die Buddhistische Spätantike in Mittelasien* (I-VII, Berlin 1922-1933; Graz 1973-1975). Turfan gezilerinde elde edilen buluntuların yayımlandığı hacimli bir eserdir. 11. *Bilderatlas zur Kunst und Kulturgeschichte Mittel-Asiens* (Berlin 1925; Graz 1977). 12. *Auf Hellas Spuren in Ostturkestan: Berichte und Abenteuer der II. Und III. Deutschen Turfan-Expedition* (Leipzig 1926; Graz 1974). Eser *Buried Treasures of Chinese Turkestan: An Account of the Activities and Adventures of the Second and Third German Turfan Expeditions* (London 1928; Oxford 1985) başlığıyla İngilizce'ye tercüme edilmiştir. 13. *Von Land und Leuten in Ostturkestan: Berichte und Abenteuer der 4. deutschen Turfan-Expedition* (Leipzig 1928, 1982).

Le Coq'un makalelerinden bazıları da şunlardır: "Ein manichäisch-ugurisches Fragment aus Idikut-Schahri", (*SBPAW*, [1908], s. 398-414); "Köktürkisches aus Turfan", (*SBPAW*, [1909], s. 1047-1061); "Ein christliches und ein manichäisches Manuskriptfragment in türkischer Sprache aus Turfan (Chinesisch-Turkestan)", (*SBPAW*, [1909], s. 1202-1218); "Türkische Manichäica aus Chotscho", I-III, (*Abhandlungen der Königlich-Preussischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse* [1911, 1919/3, 1922/2]);

"Ein manichäisches Buchfragment aus Chotscho", (*Festschrift für V. Thomsen, Leipzig 1912*, s. 145-154); "Handschriftliche uigurische Urkunden aus Turfan", (*Tûrân* [1918], s. 449-460); "Kurze Einführung in die uigurische Schriftkunde", (*SOS*, XXII [1919], s. 93-109); "Das Li-Kitâbi" (*KCs.A*, I/1 [1925], s. 439-488).

BİBLİYOGRAFYA :

Albert von Le Coq, *Auf Hellas Spuren in Ostturkestan: Berichte und Abenteuer der II. Und III. Deutschen Turfan-Expedition*, Leipzig 1926, s. 8-9; a.mlf., *Von Land und Leuten in Ostturkestan: Berichte und Abenteuer der 4. deutschen Turfan-Expedition*, Leipzig 1928, s. 1-11; W. B. Lockwood, *A Panorama of Indo-European Languages*, London 1972, s. 243-244; Hasan Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü I: Yabancı Türkologlar*, Ankara 1998, s. 204-206; a.mlf., "Le Coq, Albert von", *TA*, XXII, 499-500; E. Waldschmidt, "Albert von Le Coq", *Ostasiatische Zeitschrift*, XVI/6, Berlin 1930, s. 145-149; E. D. Ross, "Albert von Le Coq (1860-1930)", *JRAS* (1930), s. 964-967; C. Höhling, "Der weite Weg in die Oase von Turfan", *Der Tagesspiegel*, Berlin 18.09.2002.

HİLAL GÖRGÜN

LE STRANGE, Guy (1854-1933)

İngiliz şarkiyatçısı.

Henry L'Estrange Styleman adlı bir babanın oğlu olarak Hunstanton'da doğdu; 1875 yılında mahkeme kararıyla Styleman soyadını bıraktı. Hayatının büyük bir kısmını İngiltere dışında geçiren Guy le Strange, Paris'te bulunduğu bir sırada Julius Mohl'un etkisinde kalarak İran'a ve Fars edebiyatına ilgi duymaya başladı. Bu arada Stanislas Guyard'ın Arapça derslerine devam edip bu dili dilbilimci düzeyinde öğrenmeyi başardı. 1877-1880 yıllarını dilini ve kültürünü daha iyi öğrenmek amacıyla İran'da geçirdi. Daha sonra Cambridge'e yerleşti ve eserlerinin çoğunu burada yazdı. Küçük yaştan beri görme bozukluğu bulunan Guy le Strange, 1912 yılından itibaren görme yeteneğini kaybetme noktasına geldiyse de çalışmalarına devam etti. 23 Aralık 1933 tarihinde Floransa'da (İtalya) öldü.

Eserleri. *Feth 'Ali Akhoun Zade (Mirza): The Vazir of Lankuran* (London 1882); *A Concise Dictionary, English-Persian* (E. H. Palmer ile birlikte, London 1883); *Account of a Short Journey East of the Jordan* (London 1885); *Across the Jordan, Being an Exploration and Survey of Part of Hauran and Jaulan*